

VIEŠI PRIVATŪS REIKALAI SIGNATARO JURGIO ŠAULIO (1879–1948) IR GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS-BITĖS KORESPONDENCIJOJE

VYTAUTAS PETRAS PLEČKAITIS

Ambasadorius, Nepriklausomybės Akto signataras, LRT Tarybos narys,
Konarskio g. 49, LT-03123 Vilnius, Lietuva. El. paštas: vitasple@gmail.com

Straipsnyje aptariamas J. Šaulio susirašinėjimas su Lietuvos visuomenės veikėja, rašytoja Gabriele Petkevičaitė-Bite, kurios dėka būsimasis signataras gavo stipendiją ir puikų išsilavinimą Vakaruose, vienas iš pirmųjų lietuvių tautinio judėjimo dalyvių apsigynė daktaro laipsnį. J. Šaulys ir G. Petkevičaitė susirašinėjo apie 20 metų. Straipsnyje remiamasi daugiausiai Klaipėdos universiteto rankraštyne esančiais G. Bitės laiškais ir atvirukais. Susirašinėjimas apima beveik du dešimtmečius ir atskleidžia ne tik visuomeninę J. Šaulio veiklą, bet ir šiltus bei draugiškus abiejų iškilųjų asmenybių santykius, pagarbą vienas kitam, taip pat abiejų žinomų Lietuvos kultūrinio gyvenimo asmenybių buities ypatumus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: korespondencija, laiškas, atvirukas, signataras, diplomatas, rašytoja, visuomeninė veikla, privatus gyvenimas, buitis.

Vasario 16-osios dienos Nepriklausomybės akto signataro, varpininko, leidėjo, redaktoriaus, žurnalisto, pirmojo prieškarinio Lietuvos diplomato, mūsų valstybės atstovo Italijoje, ambasadoriaus Vokietijoje, prie Šventojo sosto Lenkijoje ir Šveicarijoje Jurgio Šaulio asmenybė Lietuvos visuomeni nėra per daug žinoma. Nors, prof. Romos Bončkutės teigimu, „J. Šaulį galima laikyti vienu iš autoritetingiausių XX a. pradžios literatūrinio gyvenimo organizatorių (greta P. Višinskio), veikusių to meto rašytojų kūrybos, pasaulėžiūros, apskritai literatūros, publicistinio lauko formavimą“¹.

1 Klaipėdos universiteto Literatūros katedra. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-16). Prieiga per internetą <http://www.zurnalai.vu.lt/literatūra/article/viewFile/2402/1637>

J. Šaulio asmenybė, ypač tais laikais, kai jam būdavo rašoma, domėjosi daugiau literatūrologai nei istorikai. Apie Lietuvos rašytojų laiškus J. Šauliui rašė jau aukščiau minėta R. Bončkutė, Juozas Vytautas Uzdi-la, Vladas Žukas, Dainora Kaniavienė². Renkant medžiagą apie J. Šaulio asmenybę, jo aplinką, teko susidurti ir su J. Šaulio rašytais, ir jam adresuotais laiškais. Apie keliasdešimt J. Šaulio rašytų laiškų rasta Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vilniaus universiteto bibliotekoje bei Lietuvos M. Mažvydo bibliotekoje. Klaipėdos universiteto bibliotekoje dr. Kazio Pemkaus (1920–1996) fonde pavyko susipažinti su Gabrielės Petkevičaitės-Bitės laiškais bei sveikinimo atvirukais, rašytais J. Šauliui nuo 1906 m. balandžio 15 d. iki 1925 m. gruodžio 28 d. Iš viso čia yra 165 G. Petkevičaitės-Bitės laišakai bei atvirlaiškiai. 40 iš jų – platesni laišakai, kiti trumpi laiškėliai, atvirukai. Dauguma rašyti lietuviškai, de-vyni – vokiškai ir vienas rusiškai.

Geriau susipažinta su laiškų kopijomis, kurios kartu su K. Pemkaus dovanotu fondu atkeliavo iš J. Šaulio archyvo, esančio JAV Pensilvanijos universiteto bibliotekoje. Mat J. Šaulys buvo žinomas prieškario bibliofilas bei kolekcionierius, kuris saugojo ir kaupė ne tik vertingas lituanistines knygas, bet ir visus jam rašytus laiškus, pakvietimus, asmens korteles, etc. Asmeninį archyvą ir vertingą biblioteką po jo mirties iš našlės Ma-faldos Salvatini Saulys ir dukters Birutės Šaulytės nupirko Pensilvanijos universiteto biblioteka. Nemažai jų kopijų Lietuvą pasiekė dukters dėka.

-
- 2 BONČKUTĖ, Roma. Meškikė ir jos vyrai. *Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis „Metai“*, 2012, Nr. 12. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą [http://www.gbv.de/dms/greifswald/toc/348730314.pdf](http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/7105-roma-bonckute-meskike-ir-jos-vyrai?catid=737%3A2012-m-nr-12-gruodis-; UZDILA, Juozas Vytautas. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės pagarbus požiūris į šeimą ir moterį. Iš <i>Gabrielė Petkevičaitė-Bitė: laikmetis, žmonės, aplinka. Panevėžys</i>, 2012. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą <a href=); KANIAVIENĖ, Dainora. Nuo Tėvynės sargo iki „Lietuvos aido“. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą http://www.lzs.lt/lt/naujienos/zurnalistikos_istorija/archive/jurgis_saulys_nuo_tevynes_sargo_iki_lietuvos_aido.html – 2016 m. pavasarį pagaliau buvo išleista šio straipsnio autoriaus knyga „Nepriklausomybės Akto signataras Jurgis Šaulys. Demokratas, valstybininkas, diplomatas“ (Vilnius: Nacionalinis muziejus, 2015)

J. ŠAULIO IR G. PETKEVIČAITĖS-BITĖS DRAUGYSTĖS IŠTAKOS IR VĖLESNI RYŠIAI

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė apie J. Šaulį galėjo sužinoti tada, kai jis 1899 m. rudenį buvo pašalintas iš trečio Vilniaus kunigų seminarijos kurso ir susipažinęs su J. Tumu Vaižgantu ėmė bendradarbiauti jo leidžiamuose laikraščiuose *Tėvynės sargas* bei *Žinyčia*³. Negausios tautinės lietuvių inteligentijos nariai pažinojo vieni kitus ir sekė kiekvieno darbus, žinojo, kas ir kur spausdina savo kūrybą ar publicistiką. Aštuoniolika metų už J. Šaulį vyresnė G. Petkevičaitė-Bitė tuo metu jau buvo žinoma visuomenės veikėja, publicistė, rašytoja. Dvidešimtmečiui J. Šauliui ji galėjo būti pavyzdys bei autoritetas, o vėliau labai artima tapo ir idėjine prasme – demokratinėmis savo pažiūromis bei jam rodomu dėmesiu ar net globa.

1901 m. J. Šaulys artimiau susipažino su varpininkais ir su P. Višinskiu, su kuriuo artimai bendradarbiavo ir G. Petkevičaitė-Bitė. Abu jie rašė ir į *Varpą*. 1902 m. rudenį J. Šaulys kartu su G. Petkevičaitė-Bite dalyvavo Dabakinės dvare, kuris priklausė grafui Zubovui, vykusiame steigiamajame Demokratų partijos suvažiavime. Čia jie abu kartu su K. Griniumi, P. Vileišiu, P. Mašiotu ir J. Biliūnu rašė demokratų partijos programą. Dar artimiau J. Šaulys su G. Petkevičaitė-Bite susipažino 1902–1903 m. žiemą, kai rašytoja pakvietė tada darbo neturėjusį J. Šaulį į savo dvarelį Puziniškėse tvarkyti jos tėvo Jono Leono Petkevičiaus bibliotekos. Rašytojos dėka J. Šaulys gavo *Žiburėlio* stipendiją studijuoti užsienyje. Tačiau prieš išvažiuodamas į Šveicariją, J. Šaulys buvo P. Višinskio įkalbėtas redaguoti *Varpą* ir 1903 m. vasarą išvyko į Tilžę. Čia, apsimetęs pirkliu iš Gdansko ir bendraudamas su vietos lietuviais M. Zauniūte, Starosta Vydūnu ir kitais, jis gyveno ir redagavo ne tik *Varpą*, bet ir *Ūkininką*, *Naujienas*. Beje, ne tik redagavo, bet ir rašė į šiuos leidinius.

Tų pačių metų rudenį J. Šaulys išvyko į Šveicariją ir įstojo į Berno universitetą, Filosofijos fakultetą studijuoti finansų bei ekonomikos mokslų. Kartu liko eiti Tilžėje leidžiamų leidinių redaktoriaus pareigas. *Varpo* redaktorius jis buvo lygiai metus, reguliariai iš Berno atvykdavo į Tilžę.

3 Lietuvių enciklopedija. T. 33. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1965, p. 372–374.

Aktyvi visuomeninė veikla J. Šauliui trukdė mokytis, jis nebaigė pirmojo kurso ir į Berno universitetą turėjo stoti iš naujo. Todėl Berno universiteto studentų sąrašė jis minimas du kartus⁴.

J. Šauliui išvykus mokytis į Šveicariją, jo ir G. Petkevičaitės-Bitės ryšiai nenutrūko. Jie gana intensyviai susirašinėjo, J. Šaulys Puziniškių dvarelyje ją lankydavo ne tik vienas, bet ir su savo sužadėtine lenkaite Kazimiera Celinska iš Galicijos. Grįžęs į Lietuvą ir pradėjęs dirbti *Vilniaus žemės banke*⁵, J. Šaulys toliau palaikė ryšius su G. Petkevičaitė-Bite: susirašinėjo laiškais, kartu atstovavo demokratinei tautinio judėjimo pusei, kartu dirbo *Vilniaus žiniuose* ir kituose leidiniuose.

Kad G. Petkevičaitė-Bitė ir J. Šaulys savo pažiūromis buvo artimi vienas kitam, liudija ir faktas, kad jie abu (nors ir skirtingu metu) priklausė Laisvųjų mūrininkų (masonų) ložei *Lietuva*, kuriai vadovavo Mykolas Riomeris. J. Šaulys į ją įstojo apie 1912 m., kai iš Šveicarijos grįžo į Vilnių, o G. Petkevičaitė-Bitė – 1922 m. Apie tai M. Riomeris 1922 m. sausio 21 d. yra rašęs *Dienoraštyje*: „<...> nuvykau į Glaudžiosios sąjungos [masonų ložės *Lietuva*] susirinkimą. Dalyvavau aš, Kairys, Vileišis, Semaška, Janulaitis, Bielskis, Kacelenbogenas ir Čepinskis. <...> Pritarėme Gabrielės Petkevičaitės kandidatūrai į Panevėžio skyrių; ją priimti įpareigojome Romą, Kacelenbogeną, dalyvaujant man arba Bortkevičienei“⁶. Balandžio 10 d. M. Riomeris patvirtino, kad priima G. Petkevičaitę-Bitę. Jis rašė: „Petkevičaitė į mūsų Sąjungą įtraukiau greitai. Maždaug valandą su ja kalbėjausi <...> Paaiškėjo, kad ji visiškai pasirengusi ir subrendusi būti narė, nes pati ne kartą svajojo apie tokią organizaciją“⁷. Laisvieji mūrininkai (masonai) – tarptautinis etinis judėjimas, kurio tikslas – dorovinis tobulėjimas, labdara, pasaulio, kuriame viešpatautų tarpusavio meilė, laisvė, tolerancija, kūrimas⁸. Masonams prieškarui priklausė nemažai žymių politinio vi-

4 Ten pat.

5 Vilniaus žemės bankas (lenk. *Wileński Bank Ziemiński*) įkurtas 1872. Bankui pastatytame pastate Gedimino prospekte šiuo metu įsikūręs Lietuvos bankas. Šis bankas buvo vienas pirmųjų Lietuvos teritorijoje įkurtų bankų.

6 ROMERIS, Mykolas. *Dienoraštis*. 1921m. lapkričio 8-toji – 1922 m. birželio 15-toji. Vilnius: Versus Aureus, 2013, p. 117–118.

7 Ten pat, p. 242.

8 *Visuotinė Lietuvių enciklopedija*. T. XIV. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, p. 398.

suomeninio Lietuvos judėjimo dalyvių, daugiausia – kairiųjų ir liberalių pažiūrų žmonių. Tarp jų buvo ir penki iš dvidešimties Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto signatarai: Mykolas Biržiška, Steponas Kairys, Donatas Malinauskas, Jurgis Šaulys, Jonas Vileišis.

G. PETKEVIČAITĖS-BITĖS LAIŠKŲ J. ŠAULIUI POBŪDIS BEI SUBTILYBĖS

Šiame skyriuje viešumo bei privatumo požiūriu panagrinėsime Klaipėdos universiteto bibliotekos Pemkaus fonde esančius laiškus. Iki 1911 m. pradžios G. Petkevičaitė-Bitė laiškus J. Šauliui rašė į Šveicariją, į Berną, kur jis studijavo ir aktyviai dalyvavo lietuviškoje veikloje, redagavo lietuvišką spaudą bei vadovavo *Kankinių kasai*, rėmusiai politinius Lietuvos kalinius.

1911 m. vasarą ir 1912 m. pradžioje G. Petkevičaitė-Bitė laiškus (iš viso septynis) J. Šauliui rašė į Vadovices [Wadowice] – į nedidelį „Austrijos Galicijos“ miestą. Beje, šiame mieste gimė lenkų kilmės popiežius Wojtylla [Jonas Paulius II]. Kodėl būtent ten? Todėl, kad tuo metu J. Šaulys draugavo su būsima pirmąja savo žmona, buvo nuvykęs į gimtąjį jos miestą ir čia gyveno apie pusmetį. Tokią išvadą galima padaryti būtent iš G. Petkevičaitės-Bitės ir Vydūno laišku J. Šauliui. Laiškai į Vadovices buvo adresuojami ne jam tiesiogiai, o šeiminkui, pas kurį jis gyveno (būdavo nurodoma, kad laiškas būtų perduotas J. Šauliui). Adresas buvo rašomas lenkų kalba ir originaliai atrodė taip: „W[ielmożny] P[an] J. Szaulys u pana Sokolskiego“ arba „Wielmożny Pan Sokolski, wręczyc D-rowi J. Szaulysowi“⁹. Iš tokio adreso galima suprasti, kad J. Šaulys, nors ir draugavo su gana turtingų tėvų dukra, gyveno atskirai – ne jos tėvų namuose.

Grįžus J. Šauliui į tėvynę ir apsigyvenus Vilniuje, 1912 m. G. Petkevičaitė laiškus jam rašė į Vilnių. Iš adresų galima nustatyti, kur J. Šaulys gyveno Vilniuje. 1912 m. jis gyveno Antakalnyje, Gailestingųjų seserų gatvėje [Ulica Sestior miłoserdija, N. 3., Antokol]. 1914 m. G. Petkevičaitė-Bitė laiškus jam rašė jau į Odminių gatvę [Kožovenaja 5], o 1915 m. gegužę – į Semenovskajos gatvę Nr. 10 su nuoroda „Perduoti *Lietuvos žinioms*. Jo sveikatai

9 *Gabrielės Pekevičaitės-Bitės laišakai Jurgiui Šauliui*. Klaipėdos universiteto bibliotekos, Rankraščių skyrius. Kazio Pemkaus fondas, [toliau – KUBRS] F2.

Jurgiui Šauliui“. Priminsime, kad 1914–1915 m. J. Šaulys buvo tikrasis *Lietuvos žinių* redaktorius. Vokiečių okupacijos metais laišakai buvo siunčiami jau į Grosse Pohulanka gatvę Nr. 11 (Wohnung 11a. Herrn Georg Schaulis). 1917 m. rugsėjį Vilniaus lietuvių suvažiavime J. Šaulį išrinkus į Lietuvos Tarybą, G. Petkevičaitė-Bitė adresą užrašydavo taip: „Dr. Jurgis Šaulys, Mitglied des Litauischen Landesrates“¹⁰. Vokiečių okupacijos metais atvirukai J. Šauliui buvo rašomi vokiečių kalba, kurią jie abu puikiai mokėjo. J. Šauliui atliekant diplomatinę tarnybą, G. Petkevičaitė-Bitė rašė „Jo malonei Dr. Jurgiui Šauliui, Kaune, Užsienio ministerijoje“ į Kauną. 1924–1925 m., kai J. Šaulys leido bei redagavo tris Klaipėdoje ėjusius laikraščius: *Memeler Zeitung*, *Klaipėdos žinios* ir *Lietuvos keleivis*, G. Petkevičaitė-Bitė rašydavo į *Klaipėdos žinių* redakciją, įsikūrusią Turgaus g. 48–49¹¹.

Dalį visų J. Šauliui rašytų laiškų sudaro trumpi sveikinimai. Pavyzdžiui, pirmame G. Petkevičaitės-Bitės atvirlaiškyje, siųstame į Berną [Daxelhofenstr. 9], buvo įdėtas tautinis paveikslėlis, kuriame prie koplytstulpio pavažduota lietuvaitė; pridėtas ir ketureilis: „Kur paliko tas kelelis / Kurs pro kryžių ėjo / Kur paliko tas bernelis / Kurs mane mylėjo?“ Šalia ketureilio ranka parašytas trumpas tekstas: „Sveikiname ir lauksime Tamstos. Grįšk svekas“¹². Laiškas rodo, kaip labai rašytoja G. Petkevičaitė-Bitė rūpinosi savo globotiniu, *Žiburėlio* stipendiatu. Tą rūpestį ji išreiškė ir 1906 m. balandžio 15 d., kai nepamiršo J. Šaulio pasveikinti su vardo diena: „Su vardo diena“, t. y. su Jurginėmis. Kitas atvirlaiškis skirtas pasveikinti Velykų proga. Vienas trumpas laiškas atsiųstas iš Paryžiaus, du sveikinimai pasiekė kaip atvirlaiškiai: vienas iš Petrapilio, kur G. Petkevičaitė-Bitė dalyvavo moterų suvažiavime [atvirlaiškis rašytas 1908 m. gruodžio 14 d.], o kitas – gruodžio 20 d. (jame rašoma apie tai, kad grįžo iš Petrapilio).

LIETUVYBĖS REIKALAI

G. Petkevičaitės laiškuose J. Šauliui aptariami ir aktualūs lietuvių gyvenimo reikalai Vilniuje. J. Šaulys buvo raginamas aktyviai dalyvauti šioje

10 Ten pat.

11 Ten pat.

12 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Berną, 1905 m. liepos 16 d. KUBRS, F2.

veikloje, rašyti į *Vilniaus žinias* [pirmą lietuvišką Vilniaus dienraštį, ėjusį 1904–1909 m., kuris korespondencijoje vadinamas „V. Ž.“ – V. P.]. 1907 m. spalio 22 d. laiške J. Šauliui, kuris turėjo jau nemenką publicisto ir leidėjo patirtį, ji rašė: „Svarbiausioji žinia bus tarytum ta, kad su „V. Ž.“ nekaip stovi. Galvoju, kad gali žlugti, o su A. Smetonos *Viltimi* [tautinės pakraipos laikraštis, ėjęs nuo 1907 m. iki 1915 m. – V. P.] nesimpatiška būtų suartėti. <...> Su Zubovu šnekėjau apie laikraštį. Jis nori tik partinį organą padaryti ir tik tokiam duoti pašalpą. Aš su tuo sutikti negaliu. Paskutinėmis dienomis parašiau tiems ponams, kad būtų gerai, jog jie prisidėtų prie atgaivinimo“¹³. 1908 m. birželio 8 d. laiške G. Petkevičaitė-Bitė jau dėkoja J. Šauliui už jo atsiųstą straipsnį *Vilniaus žinioms*. Ji rašo, kad straipsnis puikus: „Ačiū už jį. Rengkis prie polemikos. Viltis, kiek teko girdėti, visas „patrankas“ ant mūsų ištraukusi“¹⁴.

Praėjus kelioms dienoms, birželio 12 d. G. Petkevičaitė-Bitė laiške ragino J. Šaulį greičiau parengti kitą straipsnį: „Paskubėk Tamsta su straipsniu. Matai, kaip Smetona plėšosi *Viltyje*“. Iš šių laiškų matome, kad tiek rašytoja, tiek J. Šaulys oponavo A. Smetonai bei jo leidžiamam laikraščiu ir kad jie abu buvo panašių, kur kas liberalesnių pažiūrų nei konservatyvumu garsėjęs A. Smetona. Nors vėliau, jau būdamas Lietuvos Tarybos narys, J. Šaulys tapo gana artimas asmuo A. Smetonai, bet su jo pažiūromis ne visada sutiko. P. Klimo žodžiais tariant, J. Šaulys Lietuvos Taryboje „buvo lyg kancleris painiame politikos aparate. Iš patyrimo virto konservatoriumi ir per daug neekvojo energijos. Gerai mokėdamas vokiečių kalbą, jis savaime atliko generalinio sekretoriaus funkcijas. Be J. Šaulio, Smetona būtų jautęsis per daug bejėgis. Tai buvo kancleris be titulo“¹⁵.

Nemažą dalį G. Petkevičaitės-Bitės korespondencijos sudaro asmeninio pobūdžio laišakai, kuriuose rašytoja pasakojo apie savo sveikatą, teiravosi apie J. Šaulio mokslus, apie jo pažintį su būsima žmona, rūpesčius, susijusius su jos liga, apie jo grįžimą į Lietuvą. 1906 m. G. Petkevičaitė-Bitė rašė: „Dabar negaudama nuo Tamstos žinių, nerimauju: Kaip klojasi Tamstai mokytis? Ar jautiesi, Tamsta, gerai besidarbuodamas, eidamas

13 G. Petkevičaitės laiškas Šauliui į Berną, 1907 m. spalio 22 d. KUBRS, F2.

14 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Berną, 1908 m. birželio 8 d. KUBRS, F2.

15 KLIMAS, Petras. *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje*. Vilnius, 1991, p. 7.

tiesiu keliu prie to tikslo, kurį sau gyvenime esi pastatęs? ...Labai norėčiau, kad man, Tamsta, apie viską tą parašytum“¹⁶. Kitame, 1906 m. liepos 1 d. laiške G. Petkevičaitė-Bitė rašė: „Labai džiaugčiaus, jei Tamsta, pargrįžęs tėvynėn, rastumei laiko ir pas mus apsilankyti. Turime puikią vasarą, tik per daug šiltą visiems (ne tik man apsilpusiai).“ 1907 m. vasario 17 d. rašytame laiške rašytoja skundžiasi savo sveikata. Ji užsimena apie ketinimą vykti į kalnus, į Šveicariją ar „Franciją“ : „Ten norėčiau patekti į kokį kurortą. Gal priimtų mane kur nors sodiečiai gyventi, džiova mano tuo tarpu negali būti limpanti, bent kiek aš išmanau.“ Iš kito laiško taip pat sužinome: „Taip jaučiuosi apsilpusi, kad kojų nepavelku.“ Tame pačiame laiške ji rašo apie savo planus, moterų sąjūdį, santykius su *Viltimi* [1908 m. balandžio 23 d.]¹⁷.

J. Šaulys labai mokėjo užjausti žmones, padrašinti juos ištikus nelaimei, buvo linkęs jiems padėti, savo laiškuose visada rasdavo tinkamų žodžių. Todėl su juo mielai susirašinėjo ne tik G. Petkevičaitė-Bitė, bet ir sunkiai sirgęs J. Biliūnas, V. Storosta Vydūnas, P. Vileišis ir daugelis kitų žymių XX a. pradžios kultūros, spaudos ir visuomenės veikėjų. J. Šaulys vasarą dažnai sugrįždavo į Lietuvą ir dalyvaudavo archeologiniuose kasinėjimuose. Apie tai rašytoja žinojo ir neretai kviesdavo jį apsilankyti jos dvarelyje Puziniškyje. 1909 m. rugpjūčio 2 d. ji labai atvirai išreiškė savo jausmus J. Šauliui: „Mielas Ponas Jurgi, aš tamtos labai pasiilgau, nes seniai nesirašėm vienas kitam.“¹⁸. Kitais (1909) metais dviejuose laiškuose J. Šauliui ji pranešė apie sunkią savo tėvo ligą ir mirtį tų pačių metų spalio mėnesį. J. Šaulys pareiškė jai užuojautą. Žinodama apie J. Šaulio pomėgį knygoms, G. Petkevičaitė-Bitė 1911 m. atsiuntė jam S. Čiurlionienės knygą. Deja, jos pavadinimo nenurodė.

J. Šaulys taip pat buvo atviras G. Petkevičaitėi-Bitei – jis pasakojo jai apie savo pažintį su lenkaite iš Galicijos ir matyt užsiminė, kad ji yra iš pasiturinčios šeimos. Nes 1911 birželio 23 d. rašytoja, gerai žinodama apie gana sunkią materialinę J. Šaulio padėtį, jam tiesmukai rašė: „Gerai, kad

16 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Berną, 1906 m. lapkričio 6 d. KUBRS, F2.

17 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui, 1908 m. balandžio 23 d. KUBRS, F2.

18 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui, 1909 m. rugpjūčio 9 d. KUBRS, F2.

bent taip pasisekė Tamstai iš vargo išsisukti¹⁹. Kitame, tais pačiais metais, rugsėjo mėn. rašytame laiške rašytoja įspėjo J. Šaulį, kad jis neskubėtų savo draugės užkrėsti feminizmo idėjomis. G. Petkevičaitė-Bitė jam į Vadovices, į Galciją rašė taip: „Žinau tik, kad mano gyvenimo filosofija ir feminizmas – tai mirties krauju laimėti turiai. Galiu tik palinkėti, kad Tamsta savo Būsimosios ne per daug greitai išmokytum feminizmo teisybės ir teisingumo suprasti²⁰“.

Kai J. Šaulys Berno universitete apsigynė finansų srities daktaro disertaciją ir ėmė svarstyti, kur galėtų gauti darbą Vilniuje, G. Petkevičaitė-Bitė jam padėjo jį rasti. 1912 m. sausį laiške J. Šauliui ji rašė: „Teko išgirsti esant čia vieta komercijos banke. Reikalinga tik kokia gera protekcija, žinoma, iš lenkų. Jei tokią kur gautumėt, pasiskubinkite susiprasti su p. Bortkevičienė²¹. Protekciją J. Šaulys rado, nes Vilniuje turėjo nemažai pažįstamų tarp draugų lenkų ir, grįžęs į Vilnių, įsidarbino *Vilniaus Žemės banke*. Jame jau dirbo keletas tautinio judėjimo dalyvių, kaip antai: A. Smetona, M. Biržiška, P. Gaidelionis ir kiti. Šiame banke jis dirbo iki vokiečių okupacijos – 1915 m. rudens.

Kai J. Šaulys grįžo iš Italijos, kur atliko diplomatinę tarnybą, ir kai būdamas Lietuvos atstovas persikėlė į Klaipėdą, kur 1923 m. rudenį redagavo ir leido tris leidinius: *Klaipėdos žinios*, *Lietuvos Keleivis* ir *Memeler Zeitung*, G. Petkevičaitė-Bitė 1924 m. pradžioje jam rašė: „Gerbiamasis, malonėkit pasiųsti man pirmą *Klaipėdos žinių* numerį. Gal ir pasiseks šį tą parašyti, kadangi gydytojai neleidžia gimnazijoje lankytis. Jūsų G. Bitė²²“.

Matyti, kad J. Šaulys Puziniškyje lankėsi ne tik G. Petkevičaitės-Bitės prašomas, bet neretai ir pats siūlėsi į dvarelį atvažiuoti su savo sužadėtine, su kuria aštuonerius metus draugavo ir kurią 1919 m. rudenį Kaune vedė. 1914 m. liepos mėn. (diena nepažymėta) G. Petkevičaitė-Bitė rašė J. Šauliui į Vilnių ir laišku atsiliepė į jo prašymą: „Brangusis! Mielu noru priimsiu Tamstą ir Tamstos sužadėtinę. Gaila tik, kad tokie laikai ir tokios aplinkybės, kad negaliu priimti, kaip širdis trokštų, o turiu ir su prakeikta mamo-

19 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Vadovices Galicijoje, 1911 m. birželio 23 d. KUBRS, F2.

20 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Vadovices, Galicijoje, 1911 m. rugsėjo 7 d. KUBRS, F2.

21 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Vadovices, 1912 m. sausio 12 d. KUBRS, F2.

22 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Klaipėdą, 1924 m. sausio 13 d. KUBRS, F 2.

na skaitytis <...> Per daug ištaigų irgi negausite <...> Reikėtų miegoti su Kazia atskirai kambariuose“²³. Kai J. Šaulio žmona susirgo sunkia nervų liga, o dukrą paėmė auklėti žmonos giminaičiai Lenkijoje, G. Petkevičaitė-Bitė laiškuose jį taip guodė: „Geriamasis, suprantu, kaip Jums sunku taip staiga be šeimos, be sau artimų žmonių atsidurti. Su žmonele visai vilties nereikia nustoti. <...> labiausia reikia lignonės gailėtis. Juk tai kančia neišpasakyta“²⁴.

J. Šaulys nuo studijų laikų iki pat paskutinės savo gyvenimo dienos rašė dienoraštį. 1943 m. vasarą sužinojęs apie G. Petkevičaitės-Bitės mirtį, šią žinią įrašė dienoraštyje, ten pat paminėjo jos nuopelnus bei padėkojo jai. Verta paminėti, kad iš *Žiburėlio* stipendiatų J. Šaulys ir berods P. Avižonis, buvo vieninteliai, kurie, atsistoję ant kojų, grąžino G. Petkevičaitės-Bitės įkurtai šalpos draugijai visą savo studijoms panaudotą sumą.

Taigi straipsnyje, kuris iš esmės paremtas Klaipėdos universiteto rankraštyne esančiais G. Bitės laiškais ir atvirukais, buvo aptarta iškilaus lietuvių tautinio judėjimo dalyvio, varpininko, žurnalisto, diplomato bei Nepriklausomybės Akto signataro Jurgio Šaulio ir jo globėjos, kuri jam parūpino „Žiburėlio“ stipendiją studijuoti Šveicarijoje, taip pat žinomos tautinio judėjimo dalyvės, vienos iš pirmųjų lietuvių feminisčių Gabrielės Petkevičaitės-Bitės korespondencija. Susirašinėjimas apima beveik du dešimtmečius ir atskleidžia ne tik J. Šaulio visuomeninę veiklą, bet ir šiltus bei draugiškus abiejų iškilų asmenybių santykius, pagarbą vienas kitam, taip pat abiejų žinomų Lietuvos kultūrinio gyvenimo asmenybių buities ypatumus ir specifiką.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. BONČKUTĖ, Roma. Meškikė ir jos vyrai. *Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis „Metai“*, 2012, nr. 12. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/7105-roma-bonckute-meskike-ir-jos-vyrai?catid=737%3A2012-m-nr-12-gruodis>.
  2. *Gabrielės Petkevičaitės-Bitės laišakai Jurgiui Šauliui* į Berną, Kauną, Klaipėdą, Vadovices (Galicija), Vilnių. 1905 m. liepos 16 d.–1925 m. gruodžio 28 d. Klaipėdos universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius. Kazio Pemkaus fondas, F2 [KUBRS F2].
-
- 23 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Vilnių, 1914 m. liepos mėn. (diena nenurodyta). KUBRS, F2.
24 G. Petkevičaitės laiškas J. Šauliui į Kauną, 1925 m. gruodžio 28 d. KURBS, F2.

3. KANIAVIENĖ, Dainora. *Nuo Tėvynės sargo iki „Lietuvos aido“*. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą http://www.lzs.lt/lt/naujienos/zurnalistikos_istorija/archive/jurgis_saulys_nuo_tevynes_sargo_iki_lietuvos_aido.html.
4. *Klaipėdos universiteto Literatūros katedra*. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-16). Prieiga per internetą <http://www.zurnalai.vu.lt/literatūra/article/viewFile/2402/1637>.
5. KLIMAS, Petras. *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje*. Vilnius: Mintis, 1991. 186 p.
6. *Lietuvių enciklopedija*. T. 33. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1965. p. 372–374.
7. ROMERIS, Mykolas. *Dienoraštis*. 1921 m. lapkričio 8-toji – 1922 m. birželio 15-toji. Vilnius: Versus Aureus, 2013. p. 117–242.
8. UZDILA, Juozas Vytautas. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės pagarusis požiūris į šeimą ir moterį. Iš *Gabrielė Petkevičaitė-Bitė: laikmetis, žmonės, aplinka*. Panevėžys, 2012. [Interaktyvus] (žiūrėta 2016-11-17). Prieiga per internetą <http://www.gbv.de/dms/greifswald/toc/348730314.pdf>.
9. *Visuotinė Lietuvių enciklopedija*. T. XIV. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008. P. 398.

PUBLIC PRIVATE AFFAIRS IN THE CORRESPONDENCE
BETWEEN THE SIGNATORY OF THE ACT OF INDEPENDENCE
JURGIS ŠAULYS (1879–1948) AND GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ-
BITĖ

VYTAUTAS PETRAS PLEČKAITIS

SUMMARY

Jurgis Šaulys, one of the most outstanding personalities of the Lithuanian national revival of the late 19th century–first half of the 20th century, left a deep mark on the Lithuanian culture, diplomacy, and politics. Alongside with Kazys Grinius, Jonas Vileišis, Povilas Višinskis and others, he stood at the origins of the Democratic Party, edited the Lithuanian newspaper *Varpas* and other periodicals, wrote a lot on public, political and cultural issues and left a deep imprint on Lithuanian literary criticism. While studying economics and finance at the University of Bern in 1903–1912, he did not discontinue his public activities and journalistic work. Šaulys corresponded with prominent personalities of the Lithuanian national revival; he did not only write letters to Lithuanians but also wrote to the Polish Vilnius press; while on vacation, he would come back from Switzerland to his homeland to participate in the excavations of Lithuanian hillforts.

After graduation from the University of Bern with a doctorate in finance, Šaulys returned to Vilnius and found placement at the Vilnius Land Bank as well

as took an active part in the public national life. At the Vilnius Seimas held in September 1917 he was elected to the Council of Lithuania and declared the Act of Independence of Lithuania of 16 February 1918 together with its 20 members. During the period of the Republic of Lithuania he became the first officially approved diplomat of his country; he represented Lithuania's interests in the capacity of an ambassador in Germany, Switzerland, Italy, the Holy See, and Poland. In pre-war Lithuania Jurgis Šaulys was known as a dedicated bibliophile; he had accumulated a rich library of Lithuanian literature; he was a connoisseur of arts and culture.

The article discusses the correspondence between Jurgis Šaulys and a prominent Lithuanian public figure, writer Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Together with other nationally-spirited educated women, she organised the society *Žiburėlis* which intended to support talented poor pupils and students abroad because after Vilnius University was closed by the Tsarist government in 1832, there were no schools of higher education in Lithuania. Thanks to Petkevičaitė-Bitė, Šaulys received a scholarship as well as excellent education in the West. He was one of the first participants in the Lithuanian national revival movement to receive a doctorate in the West.

The correspondence between Šaulys and Petkevičaitė continued for about 20 years. Her letters to Šaulys contain a number of interesting facts in relation to both Šaulys' public activities and the twists and turns of his personal life enabling a better understanding of his period as well as his personality and the people he communicated with.